

SPOLNO SAZRIJEVANJE I NEKI ASPEKTI SOCIJALNOG PONAŠANJA ADOLESCENTICA

KATICA LACKOVIĆ-GRGIN
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 159.92
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1986—12—23

Kod 385 učenica osmih razreda osnovne škole iz Zadra, Šibenika i Splita izvršeno je ispitivanje poradi provjeravanja pretpostavke da je kršenje uobičajenih pravila ponašanja određeno ne samo vremenom spolnog sazrijevanja adolescentica, već interakcijom vremena spolnog sazrijevanja i redoslijeda rođenja. Provjeravano je i da li se te djevojke s obzirom na redoslijed rođenja i vrijeme spolnog sazrijevanja razlikuju u očekivanju roditeljskih sankcija za prekršaje. Podaci o kršenju pravila obrađeni su dvosmjernom analizom varijance, po modelu 2×4 . Rezultati su samo djelomično potvrdili pretpostavke, jer se pokazalo da efekti vremena spolnog sazrijevanja i redoslijeda rođenja variraju s obzirom na prirodu prekršaja. Značajan efekat interakcije dobiven je samo u kršenju roditeljskih zabrana, dok se u kršenju pravila o pušenju pokazao značajnim samo efekat redoslijeda rođenja, a pravila o marljivom učenju samo efekat vremena spolnog sazrijevanja. Dobiveni rezultati interpretirani su u terminima teorije učenja po modelu (starijoj braći ili sestrama), zato što se ove djevojke s obzirom na redoslijed rođenja i vrijeme spolnog sazrijevanja ne razlikuju u očekivanju roditeljskih sankcija za prekršaje. Sve one očekuju slične i intenzivne sankcije. Rezultati indiciraju da u svim socijalnim i kulturnim sredinama nije opravdano generalizirati nalaze (dobivene npr. kod švedskih četrnaestogodišnjakinja) da ranije spolno sazrele djevojke više krše pravila ponašanja. One to, izgleda, čine više kad u njihov raniji spolni razvoj interveniraju neke socijalne varijable (npr. redoslijed rođenja), koje mogu biti, za neke specifične prekršaje, čak značajniji činioci od samog vremena spolnog sazrijevanja.

1

Uvod i problem

Odavno je poznata činjenica da u spolnom sazrijevanju mladih postoje značajne individualne razlike tako da neki mladi sazrijevaju ranije, a neki kasnije od većine svojih kronoloških vršnjaka.

Još u prvim decenijama ovoga stoljeća u psihologiji adolescencije ta ontogenetska činjenica uglavnom je služila spekulacijama o mogućim posljedicama što u socijalnom ponašanju mladih može imati ranije ili kasnije spolno sazrijevanje. Općenito se mislilo da mladi, koji ranije spolno sazriju, imaju duži period prilagođavanja i pripreme za

odraslo doba, dok oni što kasnije spolno sazriju imaju duži period bezbrižnosti, ali zato prekratkro vrijeme prilagođavanja za život u odraslo doba.

Posljednjih četrdesetak godina su ova općenita stajališta postala predmetom empirijskih istraživanja. Željeli su se provjeriti efekti vremena spolnog sazrijevanja na socijalno ponašanje mladih.

Iz starijih empirijskih studija, kao što je npr. Oaklandska,¹ doznajemo da su ranije spolno sazreli dječaci bolje prilagođeni u grupama svojih vršnjaka, da su češće vođe i popularniji od onih koji su kasnije spolno sazreli.

Kasnije studije, poput Peskinove (1967), nalaze potpuno suprotno, tj. da su ranije spolno sazreli dječaci više anksiozni i submisivniji od onih koji su kasnije spolno sazreli.

Nalazi u vezi s djevojčicama nešto su suglasniji i uglavnom pokazuju da su ranije spolno sazrele djevojčice manje socijalne i više neobuzdane od onih koje kasnije spolno sazrijevaju. Međutim, prema Peskinu (1973), ovi negativni efekti nisu trajni, već nestaju kako djevojke bivaju starije. I neke novije longitudinalne studije, koje izvješćuju o većem prisustvu devijantnog ponašanja u adolescentica koje su ranije spolno sazrele, pokazuju da se, u dobi kad one postanu odrasle, povezanost između vremena spolnog sazrijevanja i nekih aspekata devijantnog ponašanja smanjila ispod granice značajnosti (Magnusson i suradnici, 1985). Najnovije istraživanje Susmana i suradnika (1985) također pokazuje da djevojke s višim vrijednostima gonadotropnog hormona (indikatora nivoa spolne zrelosti) pokazuju više vrijednosti na skalama Offerova upitnika (OSIQ) kojima je mjereno emocionalni i psihopatološki »ton«.

Većina spomenutih i sličnih studija, izuzev Magnussonove, rađena je po modelu direktnih efekata. Vrijeme spolnog sazrijevanja predstavljalo je nezavisnu varijablu, a različite manifestacije socijalnoga ponašanja činile su zavisne varijable. Te su se studije međusobno razlikovale uglavnom u načinu određivanja spolne zrelosti, zatim uzorcima na kojima su ispitivanja vršena kao i u datiranju ranijeg ili kasnijeg spolnog sazrijevanja. To je djelomično moglo rezultirati kontradiktornim nalazima, iako se čini da bi oni mogli biti više posljedicom neuvažavanja nekih drugih faktora koji, uz vrijeme spolnog sazrijevanja, utječu na socijalno ponašanje mladih.

Petersen-ova (1986) sugerira da se pri proučavanju efekata vremena spolnog sazrijevanja mora respektirati činjenica da socijalno ponašanje mladih nije određeno samo njihovim spolnim razvojem. Spolno sazrijevanje je važno, ali u interakciji s nivoom kognitivnog razvoja mladih i s njihovim iskustvom koje je organizirano školovanjem. Ovim opravdanim stajalištima Petersenove valjalo bi dodati da, barem prema Havighurst-ovoj teoriji razvojnih zadataka, u svakoj kulturi po-

¹ Navedeno prema: Brooks-Gunn i suradnici, 1985, str. 149.

stoje određena očekivanja i standardi o ponašanju mladih na određenom stupnju razvoja. Ta socijalna očekivanja mogu, ako se razvoj mladih od njih značajno razlikuje, izazvati sukobe i krizu prilagođavanja. Neke ranije studije kao što je npr. Clauser-ova (1975)² pokazale su, doduše, da se ranije i kasnije spolno sazreli adolescenti ne razlikuju značajno u percepciji odnosa što ga prema njima imaju roditelji, ali su zato novije studije pokazale da ranije spolno sazreli adolescenti češće izvješćuju o sukobima s roditeljima od kasnije spolno sazrelih (Petersen, 1985). Ti su sukobi osobito prisutni u djevojaka (Savin-Williams i Small, 1986).

Prema tome, mnogi aspekti socijalnog ponašanja mladih mogu biti određeni interakcijom vremena njihova spolnog sazrijevanja i zahtjeva primarne socijalne okoline.

Djevojke, koje su ranije spolno sazrele od svojih kronoloških vršnjakinja s kojima, i u nas i u većini zemalja, pohađaju iste škole pa i razrede, obično se osjećaju zrelije od svojih vršnjakinja. Zbog toga mogu težiti ponašanjima koja su primjerenija kronološki starijima, te tako kršiti norme i pravila koje za njihovu dob propisuje sredina u kojoj žive. Međutim, njihov odnos prema tim pravilima može biti modificiran još nekim faktorima koji, uz stupanj njihova spolnog razvoja, određuju njihovo socijalno ponašanje. Jedan od takvih faktora mogao bi biti redosljed rođenja. Ako ranije spolno sazrele djevojke imaju stariju braću i sestre, može se pretpostaviti da više teže ponašanjima koja su tipičnija za starije adolescente ili mlađe odrasle, budući da su ta starija braća ili sestre u obitelji već »osvojila« neka prava, posebice u odnosu na zahtjeve roditelja. Možda bi zato one mogle hrabrije kršiti pravila i norme propisane za njihovu kronološku dob. Ako pak žive u obiteljima s mlađom braćom ili sestrama, možda će manje kršiti pravila, jer roditelji, nenavikli na promjene ponašanja u adolescenciji, možda oštrije sankcioniraju dobi neprimjerene aspekte ponašanja.

Polazeći od navedenih pretpostavki, iskustva i literature o tipičnom kršenju normi u djevojaka srednje adolescentske dobi, ispitivanjem se željelo utvrditi:

1. Da li postoje značajne razlike u kršenju uobičajenih pravila ponašanja kod učenica osmih razreda osnovne škole s obzirom na vrijeme njihova spolnog sazrijevanja i s obzirom na redosljed rođenja?

2. Da li među tim djevojkama, s obzirom na vrijeme njihova spolnog sazrijevanja i redosljed rođenja postoje razlike u očekivanju roditeljskih sankcija za te prekršaje?

² Navedeno prema: Brooks-Gunn i suradnici, 1985, str. 149.

Metodika ispitivanja

U autorâ koji su vrijeme spolnog sazrijevanja uzimali kao varijablu svojih istraživanja, korišteni su vrlo različiti indikatori spolne zrelosti: od procjena sekundarnih spolnih karakteristika do preciznih mjera relativnih hormonalnih nivoa. Za utvrđivanje vremena spolne zrelosti djevojčica često se kao indikator koristi pojava prve menstruacije. Prva menstruacija značajan je individualni, ali i obiteljski događaj, pa se obično dobro pamti. Zbog toga je vjerojatno i dobiveno visoko slaganje (oko 89%) u iskazima o datumu prve menstruacije polaznica srednjih škola i njihovih majki. (Brooks-Gunn i suradnici, 1985). Stoga je vlastiti iskaz o vremenu prve menstruacije korišten u ovom istraživanju kao indikator vremena spolne zrelosti. Najprije je na preliminarnom uzorku od 70 učenica osmih razreda osnovne škole utvrđena pouzdanost iskaza, i to na osnovi slaganja u iskazima o datumu prve menstruacije u prvoj i drugoj primjeni upitnika. Razmak između dvije primjene upitnika iznosio je oko mjesec dana. Od 70 učenica 67 ili 95,7% ponovilo je isti iskaz. (Preciznije: 62 ili 88,6% navelo je isti dan, mjesec i godinu, 5 učenica ili 7,1% isti mjesec i godinu, a tek 3 učenice ili 4,3% navele su samo istu godinu).

Nakon toga ispitane su 443 učenice osmih razreda osnovnih škola u Zadru, Šibeniku i Splitu. Ispitivači su bile posebno trenirane studentice psihologije Filozofskog fakulteta u Zadru.

Učenice su ispitane upitnikom koji je sadržavao pitanja o datumu rođenja, datumu prve menstruacije, redoslijedu rođenja, te pitanja zatvorenog tipa o kršenju pravila ponašanja i očekivanju roditeljskih sankcija za takve vrste prekršaja. Npr. za pitanje »Da li si pušila?« odgovori su bodovani od 1 do 5 (1 bod za odgovor »nikada«, a 5 bodova za odgovor više od 10 puta«); jednako tako bodovani su i odgovori o očekivanim roditeljskim sankcijama — s 1 bodom odgovor »oni se uopće ne bi obazirali«, a s 5 bodova odgovor »oni bi me potpuno osudili«.

Na osnovi podataka u upitnicima iz uzorka su zatim isključene sve jedinice, te one koje su rođene prije 1. siječnja 1971. godine i poslije 1. travnja 1972. godine. Isključenje na osnovi datuma rođenja uslijedilo je stoga što je pred osam godina u školu krenula generacija rođena u okviru spomenutih termina.

Tako je u uzorku ostalo 385 učenica čija je prosječna dob, na dan ispitivanja, iznosila 14 godina i 7 mjeseci. Ispitanice su zatim podijeljene u dvije skupine prema redoslijedu rođenja (prvorodne i drugorođene), a prema vremenu prve menstruacije u četiri skupine. Prvu skupinu sačinjavale su one koje su prvu menstruaciju dobile prije jedanaest godina i šest mjeseci života, drugu skupinu između 11 godina i 7 mjeseci i 12 godina i 6 mjeseci, treću, koje su prvu menstruaciju dobile između 12 godina i 7 mjeseci i 13 godina i 6 mjeseci, a četvrtu su skupinu sačinjavale one koje su prvu menstruaciju dobile nakon 13 godina

i 7 mjeseci. U daljnjem tekstu ove će skupine biti označene kao m_1 , m_2 , m_3 i m_4 . Njihovi podaci o kršenju normi i očekivanju roditeljskih sankcija za prekršaje obrađeni su dvosmjernom analizom varijance po modelu 2×4 (redoslijed rođenja \times vrijeme spolne zrelosti).

Rezultati

Tabela 1.

Frekvencije učenica u svakoj od grupa formiranih prema redoslijedu rođenja i vremenu spolnog sazrijevanja

Redoslijed rođenja	Vrijeme spol. sazrijevanja	m_1	m_2	m_3	m_4
Prvorodene		15	62	63	44
Drugorođene		15	55	71	60

Tabela 2.

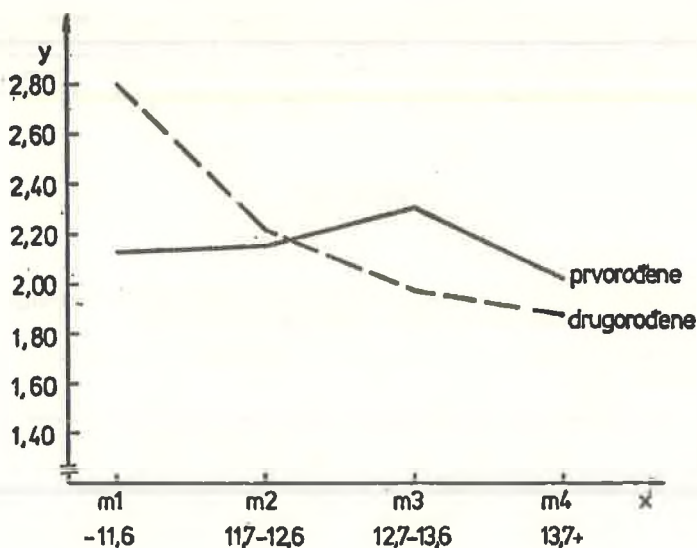
Podaci dvosmjerne analize varijance rezultata na pitanju
»Da li si kršila roditeljske zabrane?«

Artemitičke sredine rezultata za svaku grupu ispitanica

Grupe	m_1	m_2	m_3	m_4
Prvorodene	2.13	2.14	2.30	2.06
Drugorođene	2.80	2.25	1.99	1.88

Izvor varij.	SS	St. sl.	MS	F	Značaj.
Red. rođ.	0.33	1	0.33	0.33	$p > 0,05$
Spolna zrel.	8.33	3	2.78	2.81	$p < 0,05$
Interakcija	7.99	3	2.66	2.67	$p < 0,05$
Između ćel.	376.61	377	0.99		

Rezultati pokazuju da se učenice osmih razreda razlikuju s obzirom na dob spolne zrelosti, a značajna je i interakcija dobi spolne zrelosti i redoslijeda rođenja u korištenju roditeljskih zabrana. Zbog značajne interakcije računat je jednostavni efekt redoslijeda rođenja na svaku pojedinu dob spolne zrelosti i pokazalo se da je on značajan samo za grupu najranijeg spolnog razvoja (m_1), i to u smislu da drugorođene iz te grupe značajno više krše ovo pravilo ponašanja ($F = 7,73$).

Legenda: x - dob spolnog sazrijevanja
y - bodovi kršenja roditeljskih zabrana

Slika 1. Odnos između kršenja roditeljskih zabrana i dobi spolne zrelosti za prvorodene i drugorođene

Pomoću Newman Keulsove procedure utvrđeno je da se u kršenju roditeljskih zabrana značajno razlikuje grupa m_1 od grupe m_2 , od grupe m_3 i od grupe m_4 tako da djevojke iz grupe m_1 značajno više od ostalih krše ovo pravilo. Isto tako razlikuje se i grupa m_2 od m_4 (i djevojke iz grupe m_2 više krše ovo pravilo od djevojaka iz grupe m_4).

U vezi očekivanja roditeljskih sankcija ove se djevojke međusobno ne razlikuju. F-omjeri (za redosljed rođenja 0,09, za dob spolne zrelosti 0,48, a za interakciju 1,36) nisu statistički značajni.

Tabela 3.

Podaci dvosmjerne analize varijance rezultata na pitanju
»Da li uveče ostaješ vani bez dozvole roditelja?«

Aritmetičke sredine rezultata za svaku grupu ispitanica

Grupe	m_1	m_2	m_3	m_4
Prvorodene	1.73	1.76	1.81	1.68
Drugorođene	1.87	1.73	1.89	1.62

F-omjeri za redosljed rođenja, dob spolne zrelosti i interakciju nisu značajni (iznose: 1.00, 0.56 i 0.44), što znači da se u kršenju ovog pravila naše ispitanice ne razlikuju.

Isto tako ne razlikuju se ni u očekivanju roditeljskih sankcija za ovu vrstu prekršaja. Sve očekuju podjednako intenzivne sankcije. (F-omjeri za redosljed rođenja 0.74, za dob spolne zrelosti 0.55, a za interakciju 2.22 nisu statistički značajni).

Tabela 4.

Podaci dvosmjerne analize varijance rezultata na pitanju
»Da li si postala lijena u učenju?«

Aritmetičke sredine rezultata za svaku grupu ispitanica

Grupe	m_1	m_2	m_3	m_4
Prvorodene	2.40	2.29	2.33	2.02
Drugorođene	2.87	2.38	2.25	2.23

Izvor varij.	SS	St. sl.	MS	F	Značaj.
Red. rođ.	1.67	1	1.67	1.72	$p > 0.05$
Spolna zrel.	8.87	3	2.89	2.98	$p < 0.05$
Interakcija	2.99	3	0.99	1.02	$p > 0.05$
Između cel.	366.25	377	0.97		

Značajan F-omjer za dob spolne zrelosti pokazuje da se naše ispitanice razlikuju s obzirom na tu varijablu u odnosu prema učenju. Newman-Keulsovom procedurom utvrđeno je da su djevojke najranijeg spolnog razvoja najviše popustile u učenju, odnosno da najviše krše pravilo o učenju, i to značajno od svih ostalih grupa. Isto tako djevojke iz grupe m_3 značajno više krše ovo pravilo od djevojaka najkasnijeg spolnog razvoja (m_4).

Rezultati dvosmjerne analize varijance pokazuju da F-omjeri za redosljed rođenja od 0.56, za dob spolne zrelosti od 0.37 i za interakciju od 0.37 nisu značajni u vezi s očekivanjem roditeljskih sankcija za popuštanje u učenju, što znači da djevojke iz svih grupa očekuju podjednake roditeljske sankcije za ovu vrstu prekršaja.

Tabela 5.

Podaci dvosmjerne analize varijance rezultata na pitanju
»Da li si pušila?«

Aritmetičke sredine rezultata za svaku grupu ispitanica

Grupe	m_1	m_2	m_3	m_4
Prvorođene	1.93	1.85	2.04	1.55
Drugorođene	2.53	2.27	1.96	1.85

Izvor varij.	SS	St. sl.	MS	F	Značaj.
Red. rod.	6.63	1	6.63	3.54	$p < 0.05$
Spolna zrel.	9.67	3	3.22	1.80	$p > 0.05$
Interakcija	3.67	3	1.22	0.68	$p > 0.05$
Između ćel.	676.55	377	1.79		

Značajan F-omjer za redosljed rođenja pokazuje da se naše ispitanice razlikuju u kršenju pravila o ponašanju s obzirom na redosljed rođenja. Međutim iz vrijednosti F-omjera za dob spolne zrelosti vidi se da se one s obzirom na dob ne razlikuju. Drugorođene općenito više puše od prvorođenih. Analiza varijance odgovara na pitanje o roditeljskim sankcijama za tu vrstu prekršaja je pokazala da se ispitanice ne razlikuju s obzirom na redosljed rođenja, jer je F-omjer iznosio 0, a ni s obzirom na vrijeme spolne zrelosti, jer je F-omjer iznosio 1,36.

Diskusija

U ispitivanju se pošlo od pretpostavke utemeljene na empirijskim nalazima da djevojčice koje su ranije spolno sazrele, više krše pravila ponašanja od vršnjakinja kasnije spolno sazrelih. Teoretski se, međutim, pretpostavilo, da na kršenja pravila, pored vremena spolnog sazrijevanja utječe i redosljed rođenja, odnosno pretpostavljene različite sankcije što ih roditelji za prekršaje primjenjuju na prvorođenima i drugorođenima.

Rezultati ispitivanja samo su djelomično potvrdili navedene pretpostavke. Naime, efekti vremena spolnog sazrijevanja i redosljeda rođenja variraju s obzirom na prirodu prekršaja. Ostajanje navečer vani bez dozvole roditelja prekršaj je u kojem se naše ispitanice ne razlikuju ni s obzirom na redosljed rođenja, ni s obzirom na vrijeme spolnog sazrijevanja. One se također međusobno ne razlikuju ni u očekivanju roditeljskih sankcija za tu vrstu prekršaja, kojeg čine podjednako rijet-

ko, a za čije kršenje očekuju podjednako intenzivne sankcije. Što se ovi efekti nisu pokazali značajnima za ovu vrstu prekršaja moglo bi se objasniti u terminima učenja potkrepljenjem. Taj je prekršaj vrlo vidljiv, a sankcije za njega slijede neposredno poslije čina zbog čega sve djevojke takav prekršaj uglavnom izbjegavaju.

Na pitanje, koje je imalo veći stupanj općenitosti a glasilo je »Da li kršiš roditeljske zabrane?«, dobiveni su rezultati koji pokazuju da kršenje roditeljskih zabrana zavisi o vremenu spolnog sazrijevanja i interakciji te varijable sa redoslijedom rođenja. Budući da se djevojke međusobno ne razlikuju u očekivanju roditeljskih sankcija za ovu vrstu prekršaja, može se reći da se nije potvrdila pretpostavka da roditelji prvorođenih možda oštrije sankcioniraju kršenje zabrana, a drugorođenih možda blaže. Nalaz da u grupi najranijeg spolnog razvoja drugorođene više krše roditeljske zabrane od prvorođenih ne bi se, dakle, mogao protumačiti moderirajućim utjecajem roditeljskog sankcioniranja. Učestaliji prekršaji drugorođenih iz te grupe više su rezultat interakcije njihova ranijeg spolnog sazrijevanja zbog kojeg teže autonomnijem ponašanju i učenja po modelu (starijem bratu ili sestri) koji su tu autonomiju od roditeljskog autoriteta u većoj mjeri realizirali.

U kršenju pravila o pušenju nije se pokazalo značajnim efekat vremena spolnog sazrijevanja, već samo efekat redoslijeda rođenja. To je i razumljivo budući da je pušenje u početku ipak socijalna navika u čijem stjecanju dominira mehanizam učenja po modelu. Drugorođene, koje više puše od prvorođenih, očito imaju u starijoj braći ili sestrama modele za takvo ponašanje, pa su stoga i one iz grupa kasnijeg spolnog razvoja u vezi pušenja više dezinhbirane. U prilog takve interpretacije govori i podatak da se i za ovu vrstu prekršaja u svim grupama očekuju podjednake roditeljske sankcije.

Pravilo o marljivom učenju češće krše djevojke ranijeg spolnog razvoja, a redoslijed rođenja u tome nema značajnog utjecaja. Kako je ponašanje u vezi s učenjem ipak više locirano u školsku sredinu moguće je da je vrijeme spolnog sazrijevanja ovdje više u interakciji s ponašanjem suučenica. U prilog takvoj mogućnosti govore nalazi Magnussona da se ranije spolno sazrele djevojčice više druže sa zrelijima. Suučenice, dakle, možda više od starije braće ili sestara, utječu na ponašanje koje se odnosi na učenje.

Iako je Magnusson, ispitujući švedske četrnaestgodišnjakinje o kršenju ovih i sličnih pravila ponašanja, dobio podatke da se u kršenju svih pravila ponašanja javlja značajnim efekat vremena spolnog sazrijevanja, rezultati ovog ispitivanja daju indicacije da se u svim socijalnim i kulturnim sredinama možda ne bi moglo generalizirati da ranije spolno sazrele djevojčice više krše pravila ponašanja sredine u kojoj žive. Sudeći po dobivenim rezultatima opravdanije je očekivati da će te djevojke, više od svojih vršnjakinja kasnijeg spolnog razvoja, kršiti neka pravila ponašanja. To više onda kad u njihov raniji spolni razvoj

interveniraju neke socijalne varijable (u ovom slučaju redosljed rođenja), koje, u nekim specifičnim prekršajima, mogu biti čak i značajniji činioci takvog ponašanja od samog vremena spolnog sazrijevanja.

Literatura:

- Brooks-Gunn, J. i suradnici: »The Study of Maturational Timing Effects in Adolescence«, *Journal of Youth and Adolescence*, 3, 1985, str. 149—161.
- Magnusson, D. i suradnici: »Biological Maturation and Social Development: A Longitudinal Study of Some Adjustment Processes from Mid-Adolescence to Adulthood«, *Journal of Youth and Adolescence*, 4, 1985, str. 267—283.
- Peskin, H.: »Pubertal onset and ego functioning«, *Journal of Abnormal Psychology*, 72, 1967, str. 1—15.
- Peskin, H.: »Influence of the developmental schedule of puberty on learning and ego functioning«, *Journal of Youth and Adolescence*, 2, 1973, str. 273—290.
- Petersen, A. C.: »Pubertal development as a cause of disturbance: Myths, realities, and unanswered questions«, *Journal of Genetic Psychology Monographs*, 111, 1985, str. 207—231.
- Petersen, A. C.: »The nature of biological-psycho-social interactions: The sample case of early adolescence«, u knjizi: Lerner, R. M. and Foch, T. (eds): *Biological-Psychosocial Interactions in Early Adolescence: Life-Span Perspective*, Erlbaum, Hillsdale, N. J. 1986.
- Savin-Williams, R. C. and Small, S. A.: »The Timing of Puberty and Its Relationship to Adolescent and Parent Perception, of Family Interaction«, *Developmental Psychology*, 3, 1986., str. 342—347.
- Susman, E. J. i suradnici: »The relation of relative hormonal levels and physical development and social-emotional behavior in young adolescence« *Journal of Youth and Adolescence*, 3, 1985, str. 245—264.

Katica Lacković-Grgin: SEXUAL DEVELOPMENT AND SOME ASPECTS
OF SOCIAL BEHAVIOUR IN ADOLESCENT GIRLS

S u m m a r y

In an investigation on 385 girl pupils of the eighth class in primary school from Zadar, Šibenik and Split, the hypothesis that breach of the usual rules of behaviour is determined, not only by the time of sexual maturity of adolescent girls, but the interaction of the time of sexual maturity and the order of birth was tested. Investigations were carried out to establish whether these girls, regarding the order of birth and the time of sexual maturity, differ in the expectancy of their parent's sanctions for breach of rules.

A two-way analysis of variance (2×4) was carried out on the frequency of the breach of the usual rules of behaviour. The results showed that the effects of the time of sexual maturity and the order of birth, very according to the nature of the breach; namely for the breach of smoking rules, the order of birth was the only significant variable. The rules of school diligence were affected only by the time of sexual maturity. The only significant effect of the interaction of the two variables was shown on the breach of parental prohibition.

The results were interpreted in terms of learning according to the model. The interpretation that these adolescents imitated older brothers and sisters and/or peer groups seemed relevant because they did not differ in the expectancy of parental sanctions for the breach of the rules regarding the sequence of birth, or the time of sexual maturity.

The results also indicated that it was not justifiable to generalise the results found in some other cultures (e.g. on 14 yr. old Swedish girls), that the girls who sexually mature earlier, break the rules of behaviour significantly more than their peer groups who sexually mature later. It seems that they break the rules more when some intervening social variables are present with their earlier sexual maturity.